

селення (кв. ЕП / 13–30), на якій розташовані комплекси по первинному розщепленню кременю та виготовленню крем'яних знарядь праці.

З 2007 р. досліджувалась частина цієї ділянки на кв. ИП / 23–30, яка безпосередньо прилягає до виробничих мікрокомплексів на кв. ЕП / 13–22, досліджених в 1992–2006 рр. На ділянці ЕП / 23–30 зафіксована давня вимоїна – неглибока балочка, що утворилася до існування тут стоянки. Специфіка формування, існування, руйнування і захоронення культурного шару тут, на схилі мису, дозволила в багатьох місцях зберегтися йому непорушеним. Під час його розчищення були виявлені окремі скупчення археологічних знахідок (робочі місця).

Культурний шар в процесі розкопок «розбирався» поквadratно, за умовними мікрогоризонтами зняття потужністю 5–7 см. Грунт усіх квадратів був промитий через сито з дрібними вічками, що дозволило виключити втрати дрібного матеріалу. Археологічна колекція складається зі знахідок, що характеризують повний цикл обробки кременю від первинного розщеплення (розколоті жовна та гальки, уламки різних розмірів, пренуклеуси, нуклеуси і сколи їх оформлення, відщепи, пластини, мікропластини) до виготовлення готових виробів (мікропластини з притупленим краєм, скребки, різці, скобелі, вістря та мікровістря, ножеподібні та долотоподібні вироби, пилки, комбіновані знаряддя тощо), та відходів виробництва (лусочки, різцеві сколи), ковадл, відбійників та ретушерів, великих каменів-підставок, предметів мобільного мистецтва та прикрас, остеологічних залишків. Матеріал однотипний та відноситься до епіграветської індустрії. На північній частині ділянки та поряд в балці виявлено природні родовища вохри яскравого вишневого кольору (земляна форма вохри із глини, пофарбованої окислами заліза).

Л. Залізняк

МЕЗОЛІТИЧНІ МИСЛИВЦІ НАДПОРІЖЖЯ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОСЕЛЕННЯ ОГРІНЬ 8

Численні житлові конструкції унікальної збереженості мезолітичного поселення Огринь 8, що на східній околиці м. Дніпра, дають підстави для реконструкції способу життя та річного господарчого циклу мезолітичних мисливців та рибалок Надпоріжжя.

Поселення виявлено М. О. Міллером на початку 1930-х рр. в процесі обстеження берегів майбутнього водосховища, що утворилося внаслідок будівництву Дніпрогесу. Головні відкриття на стоянці сталися під час тривалих робіт експедиції Інституту археології АН УРСР під керівництвом Д. Я. Телегіна у 1970–80-ті рр.

Культурні відклади багатошарової пам'ятки мають потужність близько 2 м. Особливо багаті колекції походять з киеворуського шару XII–XIII ст., середньостогівського могильника IV тис. до н. е. та з унікальних землянок мезолітичного часу VIII тис. до н. е.

У мезолітичному шарі досліджено 10 великих округлих в плані напівземлянок діаметром 8–10 м, заглиблених у підстилаючий пісок на 1–0,8 м. Житла розташовані в ряд уздовж краю піщаної борової тераси Дніпра. Котловани землянок зі слідами вогнищ на дні були заповнені піском з великою кількістю панцирів прісноводних молюсків прудянки, попелу, крем'яних та кістяних знарядь, гранітних дисків, уламків перепалених каменів-кип'ятильників, кісток ссавців, птахів, риб тощо. Аналіз фауни стоянки свідчить, що більше 85 % м'яса її мешканцям давало полювання на тура.

Різне потепління внаслідок танення льодовика зумовило зростання біомаси всіх водоймищ північної півкулі. Так, біля 10 тис. років тому на морських та річкових узбережжях виникли сприятливі умови для існування різних типів привласнювального господарства, що базувалися на експлуатації водних ресурсів.

Багаті матеріали мезолітичного поселення Огринь 8 дають підстави вважати його зимовим стійбищем прирічкових мисливців та рибалок і реконструювати їх річний господарський цикл. Взимку вони мешкали всією общиною з 5–7 малих сімей в 1–2 великих землянках, харчуючись м'ясом впольованих у прирічкових лісах копитних та літніми запасами риби. З приходом весняного тепла велика зимова землянка, де іноді проживало кілька споріднених сімей однієї общини, залишалася, і окремі сім'ї переселялися до легких куренів безпосередньо на березі річки. Рятуючись від комах, обирали миси, острови та піщані коси, що добре продувалися вітром. Тут рибалили до осені, заготовляючи рибу на зиму. З приходом осені 5–7 споріднених сімей однієї общини поверталися на традиційне місце зимівлі на підвищеній ділянці берега. Колективно ремонтували минулорічну землянку або будівельний матеріал з неї використовували при будівництві нового зимового житла неподалік від попереднього. При чому котлован останнього поступово заповнювався сміттям.

Етнографічні матеріали свідчать, що схожий спосіб життя вели зафіксовані етнографами ітельмени, нивхи, нанайці та інші берегові мисливці та рибалки, що проливає світло на річний господарський цикл мезолітичних мешканців не лише Огрині 8, але й усього Надпоріжжя.

Д. Кіосак

РОЗКОПКИ СТРАТИФІКОВАНОЇ СТОЯНКИ МЕЛЬНИЧНА КРУЧА

Мельнична Круча – відома неолітична пам'ятка на р. Південний Буг за 2–2,5 км на схід від с. Сабатинівка. Її дослідження велися у 1930–40-х рр. К. П. Полікарповичем (1931), В. І. Селіновим (1936), А. В. Добровольським (1938–1939, 1946–1947), В. М. Даниленком (1949). Нещодавно роботи на пам'ятці було відновлено (шурфування 2011 р., розкопки – 2012 та 2016–2018 рр.).

На площі розкопу виявлено кілька слабо насичених концентрацій матеріалу. Верхні шари містили окремі знахідки доби пізньої бронзи та середнього енеоліту (SU1 та 1a). В жовтуватому супіску на глибинах 160–173 см досліджено потужне скупчення кісток та розщеплених кременів (SU2). Найвиразніша знахідка – фрагментована рогова мотика, знайдена у цьому горизонті. Мотика відноситься до типу Т-подібних і має численні аналогії в неоліті Південного Бугу та Надпоріжжя. Кременевий інвентар з сіруватого суглинку (SU4, 195–225 см) характеризується формами, які нагадують матеріали місцевого Кукреку (анетівської мезолітичної культури в розумінні В. Н. Станко). Між згаданими стратиграфічними одиницями SU2 та SU4 на глибинах 175–195 см від умовного нуля зафіксовано кілька менш виразних і, можливо, різночасових скупчень матеріалу – розщеплених кременів, скоюк, кісток тварин, в тому числі з геометричним мікролітом – трапецією.

Невеликим розкопом за 140 м вище по течії р. Південний Буг (на північний захід) від розкопу 1 відкрито послідовність нашарувань у цілому близьку до розрізів основного розкопу. Над шарами фрагментованих кісток та мушель з крем'яними виробами відповідно у сіруватому суглинку та жовтому супіску, на переході від нього до підгрунтя, зібрано певну кількість уламків кісток тварин, крем'яних артефактів та черепків ліпного посуду. Посуд нагадує кераміку розташованого неподалік поселення Сабатинівка 1 (Трипілля В1).